

існуючі в чинному процесуальному законодавстві можливості до примирення за допомогою медіації можуть бути використані більш ефективно, не як певні «шпаринки» у правовому регулюванні, а із забезпеченням реального усвідомлення сторонами причин спору, змісту і наслідків дій (бездіяльності), у тому числі моральної шкоди, прийняття відповідальності і готовності до виконання мирової угоди (угоди про примирення), забезпечить тривалість ефекту позитивної взаємодії сторін.

Список використаних джерел

1. Гусарев С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. Теорія права і держави: навч. посібник. – Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 270 с.
2. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. – 432 с.
3. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права. Навчальний посібник. – Київ: Юрисконсульт, 2006. – 355 с.
4. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. – Київ: Дакор. – 492 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. – Київ: Алерта ; КНТ ЦУЛ, 2009. – 520 с.
6. Теорія держави і права: навч. посібник / В. М. Субботін, О. В. Філонов, Л. М. Князькова, І. Я. Тодоров. – Київ: Знання, 2005. – 327 с.
7. Загальна теорія держави і права / М. В. Цвік. – Харків: Право, 2002. – 432 с.

*Сергєєва А. Ю.,
адвокат, медіатор,
здобувач ступеня доктора філософії
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ СУДДІ-МЕДІАТОРА В УКРАЇНІ: АРГУМЕНТИ ЗА І ПРОТИ

Нині, нагальним питанням, що постало перед українським суспільством є реформування судової системи, переформатування підходів до здійснення правосуддя, а також удосконалення способів вирішення правових спорів, оскільки у всіх цих сферах, наразі, існує безліч проблем, що, відповідно, породжує незадоволеність населення вітчизняною судовою системою.

Важливим заходом у вказаній сфері, який може не лише позитивно вплинути на стан здійснення правосуддя, а й створити для громадян плюралізм можливостей вирішення різного роду конфліктів є запровадження інституту медіації як альтернативного способу вирішення спору.

Феномен медіації прийшов до України з Європейського Союзу, де її використання дало позитивні результати і сьогодні до вказаного способу звертаються у всіх державах-членах ЄС, а сфера застосування медіації є універсальною. У законодавстві Європейського Союзу інститут медіації закріплений у багатьох нормативних актах, серед яких можна виділити, наприклад, Директиву № 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах, що була підписана у Страсбурзі 21 травня 2008 року. На виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС та з метою імплементації європейських норм про медіацію, було розроблено проект Закону України «Про медіацію» (реєстраційний № 3665 від 17 грудня 2015 року), прийнятий парламентом 3 листопада 2016 року у першому читанні. Згідно з цим проектом, сфера дії майбутнього Закону є надзвичайно широкою. Так, пропонується передбачити можливість застосування медіації у будь-яких конфліктах (спорах), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у кримінальних провадженнях та справах щодо адміністративних правопорушень.

У зв'язку з активізацією процесів прийняття законодавства про медіацію в Україні актуальним питанням є дослідження сутності інституту медіації, особливостей процедури медіації та визначення правового статусу особи-медіатора, адже в умовах євроінтеграції визначення парадигм розвитку цього напрямку альтернативного вирішення спору є необхідним.

На сьогодні у вітчизняній юридичній науці існують лише поодинокі роботи учених, серед яких можна виділити праці Ю. Д. Притики, В. Л. Мусіяки, Л. В. Мамчура, В. О. Жмудя, Н. Н. Вопленка, В. В. Лазарєва, А. В. Малька, М. Н. Марченка, Б. В. Шейндліна, О. В. Громового, С. Ф. Демченка та ін., що аналізують підходи до становлення медіації як інституту, а також досліджують основні характеристики цієї альтернативної процедури, висвітлюють її переваги й недоліки. Проте, нині майже не піднімається питання щодо правового статусу медіатора, що, відповідно, впливає на відсутність єдиних підходів до моделі, яку необхідно обрати для впровадження цієї процедури в Україні.

Акцентуючи увагу на важливості дослідження процедурних особливостей медіації, а також її природних властивостей, у вказаній роботі ми зосередимо увагу на аналізі правового статусу медіатора як особи, що здійснює вирішення

спору. Саме питання невизначеності правового статусу медіації та медіаторів у вищезгаданому законопроекті викликає жваву дискусію серед правників та учених. Прийнято виділяти дві основні моделі впровадження медіації до судової системи – інтегровану, в якій медіація проводиться в приміщенні суду одним із суддів-медіаторів або співробітником суду, та асоційовану, в якій медіація проводиться за межами суду, незалежною особою-медіатором.

У світовій практиці інтегрована модель отримала значне поширення, наприклад, в таких країнах, як Австралія, Німеччина, Норвегія, Фінляндія, також Болгарія, Хорватія та деякі країни Східної Європи, де законодавство не забороняє суддям проводити процедуру медіації.

Загальними перевагами цієї моделі, по-перше, є доступність та економність. Участь у судовій медіації не потребує від сторін додаткових витрат, тобто суддя-медіатор може стати, так званим, «соціальним медіатором». По-друге, значну роль у вказаній моделі відіграє і психологічний аспект проведення процедури медіації в будівлі суду. За таких обставин сторони сприймають процедуру та свою участь у ній більш серйозно. Крім того, в очах приватних осіб професійний суддя завжди буде мати значний авторитет, а процедура за його участі буде викликати довіру.

Практика проведення процедури судової медіації за участі судді-медіатора отримала широке поширення у сучасній Німеччині, Голландії та Фінляндії, а також у деяких штатах США. Запровадження такої моделі проходило в рамках ініційованих судами «пілотних проектів» де група суддів була навчена медіації та виконувала функції суддів-медіаторів, приймаючи від своїх колег справи в яких сторони виявили бажання мирним шляхом врегулювати суперечності між ними.

Але, вказана модель характеризується підвищеними ризиками для безсторонності судового процесу у разі якщо медіація не буда успішною і розгляд справи має продовжуватися. Для гарантування дотримання принципів медіації, особливо принципів нейтральності та конфіденційності у таких випадках існує заборона на проведення процедури медіації суддею, в провадженні якого знаходиться судовий спір.

У Німеччині розвиток судової медіації інтегрованої моделі, де судді можуть бути медіаторам, почався з модельного проекту «Судова медіація у Нижній Саксонії» ще у 2002 році, продовжився проектом «Судова медіація в Шлезвіг-Гольштені» у 2005 році та до 2012 року, до прийняття Закону про медіацію, судова медіація за участі самих суддів успішно практикувалася у більшості федеральних земель Німеччини. Також інтегрована модель судової медіації розглядає можливість залучення до проведення суддів у відставці.

У зв'язку з наведеними обставинами вважаємо за необхідне розглянути аргументацію «за» і «проти» надання статусу медіатора суддям в Україні.

Слід зазначити, що запровадження процедури медіації, перш за все, планується як засіб розвантаження судової системи від надмірного обсягу справ, що перебувають на розгляді у вітчизняних судах. Тим не менш, поширеними у юридичній спільноті є думки, що проведення цих процедур за участі самих суддів може стати додатковим навантаженням для них, що суперечить цілям медіації. Але треба зауважити, що процедура медіації значно швидша та ефективніша ніж судовий розгляд справи, тому навіть при покладанні функції медіаторів на суддів, навантаження на останніх знизиться, що дозволить їм більш якісно розглядати інші справи. Також наразі актуальною є проблема суддів, що займають посади без повноважень, які також можуть виконувати зазначені функції. Крім того, видається можливим долучити суддів у відставці до проведення медіаційних процедур.

Щодо питання конфіденційності та нейтральності судді у випадках недосягнення домовленостей між сторонами спору та, як наслідок, продовження судового процесу, то вважаємо звернутися до досвіду країн, які успішно вирішували подібні питання. Зокрема, на прикладі Німеччини це питання вирішується впровадження заборони на проведення процедури медіації суддею, в провадженні якого знаходиться судовий спір. Вважаємо, що в Україні можуть бути запровадженні подібні заходи, а відповідні нововведення необхідно закріпити у законодавстві про медіацію.

Аргументом проти може бути і проблема залучення додаткових бюджетних коштів для сплати суддям винагороди за проведення процедури медіації. Тут треба зауважити, що світова практика з цього питання демонструє, що судді не отримують додаткової винагороди за проведення процедур медіації, тому що вони проводяться в межах часу роботи суду. Відповідно навантаження на фінансування медіації у вказаних випадках має покриватися сумою бюджетних коштів, які спрямовуються на фінансування судової системи.

Окрім ймовірних недоліків інтегрована модель медіації характеризується і низкою переваг, серед яких слід виділити наступні: розширення можливостей судової системи щодо вирішення конфліктів; внесок до культури вирішення конфліктів у суспільстві; здобуття додаткових знань суддями для підвищення своєї кваліфікації та своїх компетенції в області роботи з емоціями; зниження фінансових та соціальних затрат сторін судового процесу.

Перш ніж розглянути вказані переваги детальніше слід зазначити, що в Україні впродовж 2007–2016 років вже були впровадженні деякі пілотні проекти, які, крім усього іншого, передбачали здійснення процедури

врегулювання спору суддею-медіатором. Цю модель впроваджували у 4 місцевих та адміністративних судах (м. Біла Церква, м. Донецьк, м. Івано-Франківськ, м. Вінниця), де було проведено 83 інфосесій, 50 медіацій і було укладено 33 угоди за підсумками процедури медіації. За результатами вказаних процедур судді відмічали, що усі зазначені вище переваги мали місце у практичній медіації і, як наслідок, виправданим є розвиток зазначених механізмів мирного вирішення правових спорів за участі суддів-посередників.

Безумовно, впровадження посади судді-медіатора є виправданим заходом з точки зору економічності (суди як інституції уже існують із певною матеріально-технічною базою). Вказане нововведення не суперечить вимогам Закону України «Про судоустрій і статус суддів», оскільки суддя, у такому разі, буде виконувати неоплачувану роботу в рамках своєї суддівської діяльності. Також важливим аргументом «за» введення посади судді-медіатора є і те, що українське суспільство готове сприймати нові інституції в рамках існуючої системи, однак не готове сприймати нову процедуру відкрито і неупереджено.

Федорчук М. Д.,
асистент кафедри публічного права,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ПРИРОДА ПОДАТКОВО-ПРАВОВОЇ МЕДІАЦІЇ

«Я був розорений тільки двічі: перший раз, коли програв судову справу, а другий – коли виграв суд. А тому краще погана мирова угода, ніж гарний процес».

Ф.Вольтер

Українське суспільство перебуває на етапі зміни ціннісних орієнтирів з державоцентристських на людиноцентристські, пріоритету інтересів не держави, а людини, ключової ролі верховенства права та прав людини, як найвищої суспільної цінності. Україна обрала європейський вектор розвитку, що стало началом трансформаційних процесів у правовому регулюванні різних сфер суспільного життя, в тому числі у сфері оподаткування, зокрема щодо відносин держави та платника податків. Якщо слідувати етатистському (державоцентристському) розумінню права, то податки є атрибутом держави,